

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1564>

Volume 6 Issue 5, p. 107-125, May 2013

YOZGAT'TA CUMHURİYET BAYRAMI KUTLAMALARI (1925-1943)*

*THE CELEBRATIONS OF THE ESTABLISHMENT OF REPUBLIC IN YOZGAT
(1925-1943)*

Yrd. Doç. Dr. Hamdi DOĞAN

Niğde Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Abstract

Festivals, commemorations and ceremonies are the days on which the individuals of a society experience the team spirit most intensively. On these national days, the individuals of a nation experience the feeling of belonging to their own nations and look ahead with a higher ideal. The recent history of Turkish Nationality is full of great events that are worth celebrating. Undoubtedly, one of those events is the proclamation of the republic after winning the National Struggle. It started to be celebrated throughout the country after the date of the proclamation of the republic was declared as a festival on 29 October 1923. Those festivals started to be celebrated enthusiastically and happily with active participation of public, students, soldiers, non-governmental organizations, trade corporations and public officials.

The subject of this study is the Republic Day celebrations performed in Yozgat. Since the celebrations in Yozgat as from the proclamation of republic form a very broad research base, samples only among the ones during the first 20 years of the republic (1925- 1926-1927-1928-1930-1935-1936-1937-1938-1939-

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

1940-1943) are taken in the study. Information about how those celebrations were made, what preparations were made, who participated in the ceremonies and contents of the celebrations is given. The study also tries to determine the socio-cultural effects of renewals, revolutions and breakthroughs on Yozgat and the enthusiasm they created among public. To this end, documents and local newspapers of those years in Prime Ministry Republic Archive are utilized as primary source.

Key Words: Yozgat, Republic, Festival, 29 October, Celebrations

Öz

Bayramlar, anma günleri ve törenler bir toplumu oluşturan bireylerin, birlik ve beraberlik duygusunu en yoğun olarak yaşadığı günlerdir. Milleti oluşturan bireyler, bu milli günlerde kendi milletlerine ait olma heyecan ve coşkusunu yaşayarak geleceğe daha yüksek bir ideale bakarlar. Türk Milleti'nin yakın dönem tarihi anılmaya kutlanmaya değer büyük olaylarla doludur. Bu olaylardan hiç şüphesiz en önemlilerinden birisi de Milli Mücadelenin kazanılmasından sonra ilan edilen cumhuriyettir. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilanı tarihinin bayram olarak kabul edilmesiyle birlikte yurdun her köşesinde törenlerle kutlanmaya başlanmıştır. Bu törenler büyük bir coşku ve sevinçle halkın, öğrencilerin, askerlerin, sivil toplum örgütlerinin esnaf kuruluşlarının ve kamu görevlilerinin etkin ve aktif katılımıyla çeşitli gösteri, eğlence ve şenliklerle gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

Bu araştırmanın konusunu Yozgat'ta gerçekleştirilen Cumhuriyet Bayramı kutlamaları oluşturmaktadır. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Yozgat'ta yapılan kutlamalar çok geniş bir araştırma konusu olduğu için sadece Yozgat'ta Cumhuriyetin ilk 20 yılında yapılan kutlamalardan (1925- 1926-1927-1928-1930-1935-1936-1937-1938-1939-1940-1943) örnekler alınarak anlatılmaya çalışılmıştır. Bu yıllardaki törenlerin nasıl yapıldığı, hangi hazırlıkların gerçekleştirildiği bu törenlere kimlerin katıldığı ve törenlerin içeriği hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca bu törenler vesilesiyle Cumhuriyetin ilanından sonraki yıllar içinde yapılan yeniliklerin inkılapların ve girişilen hamlelerin Yozgat üzerindeki sosyal, kültürel etkileri ve halk üzerinde oluşturduğu coşku tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla belirlenen tarihlerde Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki belgelerden ve mahalli gazetelerden birincil kaynak olarak istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yozgat, Cumhuriyet, Bayram, 29 Ekim, Kutlamalar

Giriş

Türkler İslam öncesi dönemlerden başlamak üzere sevinç, matem ve eğlence türünden birçok törenler tertip etmişlerdir. Sefere çıkmak, barış yapmak ve diğer önemli olaylar çeşitli törenlerle kutlanmıştır. Türk toplumunun sosyal hayatında farklı bir yer işgal eden bu törenler “toy” olarak adlandırılmıştır. Bayram kavramına ise ilk

defa Kaşgarlı Mahmut'un eserinde rastlanılmaktadır. Kaşgarlı bu kelimenin aslının "bedhrem" olduğunu daha sonra Oğuzların bu kelimeyi "beyrem" şekline çevirdiklerini belirtir. Eski Türk bayramlarında dört unsura rastlanılmaktadır. Bunlar, 1. Ritüel değer taşıyan davranışlar 2. Hayatlarında rol oynayan nesnelere 3. Eğlence ile ilgili unsurlar 4. Giyim ve süslenme ile ilgili unsurlar.¹ Türkler belirtilen bu hususlar dâhilinde en eski tarihlerden itibaren bayram şeklinde kutlamalar yapmışlardır.

İslamiyet sonrası dönemde dini bayramların yanı sıra milli bayramların kutlanması Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin herhangi bir günü resmi bayram olarak kabul etmesi ise ikinci meşrutiyetin ilan edildiği günün milli bayram olarak kutlanması ile olmuştur.² İkinci Meşrutiyetin Osmanlı devlet anlayışına getirdiği yenilikleri unutturmamak maksadıyla Osmanlı Meclis-i Mebusanı 5 Temmuz 1909 tarihli oturumunda bir maddelik kanun hazırlayarak 23 Temmuz gününün Milli Bayram olarak kutlanmasını kabul etmiştir.³ Bu bayram 1909'dan itibaren başlangıçta büyük bir heyecan ile kutlanırken Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde sadece devlet erkânın katıldığı resmi kutlamalara sahne olmuştur. Cumhuriyet döneminde ise 1935 yılına kadar kutlanmaya devam edilmiş 1935'de kaldırılarak tarihteki yerini almıştır.⁴ Osmanlı aydınları ve Darülfünun talebeleri bu bayram dışında Osmanlı Devleti'nin kurulduğu tarihin de kutlanması maksadıyla 1913 yılında büyük bir merasim ve yürüyüş tertip etmişlerdir. Böylece "İstiklal-i Osmanî Günü" resmi bayram olarak ilan edilmeden her yıl 30 Aralık'ta bütün ülke çapında devlet erkânının iştiraki ve organizasyonu ile kutlanmaya başlamıştır.⁵ Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet döneminde kutlanan bayramlardan bir diğeri de Gençlik ve Spor Bayramının başlangıcını oluşturacak olan ve 1916-1917 yıllarında kutlanan "idman bayramıdır."⁶

Milli Mücadele dönemine gelindiğinde ise TBMM'nin açılması ülkede yeni bir dönemin başlamasına yol açan gelişmelerinde artmasını sağlamıştır. Milli Mücadele ile başlayarak Cumhuriyetin ilanı ile devam eden süreçte ülke genelinde kutlanan milli bayramlar şunlardır: 23 Nisan 1921 günü Saruhan Mebusu Refik Şevket Bey ve 11 arkadaşı meclisin açılışının milli tarih açısından önemli bir gün olduğunu ve bu nedenle bugünün milletinin hatırında kalması için "milli bayram" olarak kabul edilmesini teklif etmişlerdir. Aynı şekilde İçel Mebusu Şevki Bey de benzer bir kanun

¹Salim Koca, "Eski Türklerde Bayram ve Festivaller", **Türkler**, C. 3, Ankara 2002, s. 54-55.

²N. Fahri Taş, "Türk Meclislerinin Kabul Ettiği Bayramlar", **Türkler**, C. 16, Ankara 2002, s. 352-362.

³**Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi**, C. 5, Devre 1, s.175.

⁴Geniş bilgi için bkz. Filiz Çolak, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e 10 Temmuz Hürriyet Bayramı**, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2013.

⁵Mehmet Şahingöz, "Osmanlı'dan Milli Mücadeleye İstiklal-i Osmani Günü Kutlamaları", **Osmanlı**, C.1, s.195.

⁶Bengül Salman Bolat, **Milli Bayram Olgusu Ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)**, Ankara 2012, s.30.

teklifinde bulunmuştur. Her iki kanun teklifi de 23 Nisan 1921'de mecliste görüşülmeye başlanmıştır.⁷ Yapılan müzakereler sonucunda meclisin açılış tarihinin milli bayram olarak kutlanması kabul edilmiştir.⁸ Bu bayram 1929 yılına kadar "milli bayram" ismiyle kutlanmış, 23 Nisan 1929'da isimi "Çocuk Bayramı" olarak değiştirilmiştir.⁹ 27 Mayıs 1935'e kadar bu isimle kutlanmış ancak bu tarihte çıkarılan bir kanunla bu defa "Ulusal Egemenlik Bayramı" olarak adı değiştirilmiştir.¹⁰ 1981 yılında yapılan yeni bir düzenlemeyle de "23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı" olarak kutlanmaya devam edilmiştir.¹¹

Saltanatın kaldırıldığı günün milli bayram olarak kabul edilmesi için Sivas Mebusu Rauf Bey tarafından meclise bir Kanun teklifi verilmiştir. Teklif verildikten bir yıl sonra meclis gündemine gelmiş ve 24 Ekim 1923'te mecliste görüşülerek "Hâkimiyet Bayramı" olarak kutlanması kabul edilmiştir.¹² Bu bayram 1935 yılına kadar kutlanmış daha sonra 2739 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.¹³

30 Ağustos 1922 gününün İstiklal Savaşının kazanılmasında önemli bir yer teşkil ettiği ve bu nedenle bu günün Cumhuriyet, ordu ve donanmasının Zafer Bayramı olarak kutlanması için meclis başkanlığına bir kanun teklifi verilmiştir. Bu teklif 1 Nisan 1926'da meclis tarafından gündeme alınmış ve müzakere edilmiştir. Mecliste yapılan görüşmeler neticesinde 30 Ağustos Zaferinin her yıl milli bayram olarak kutlanması kabul edilmiştir.¹⁴ Mustafa Kemal Paşanın Samsun'a çıktığı ve Milli Mücadeleyi başlattığı 19 Mayıs günü önceleri Gazi Günü olarak kutlanmaktaydı. Mustafa Kemal Atatürk Türk gençliğine ve sporculuğuna bugünün bir bayram olarak tahsis edilmesini istiyordu. Bu nedenle İçişleri Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu bir yasa tasarısı hükümet tarafından meclise sunulmuştur.¹⁵ "Gençlik ve Spor Bayramı" olarak kutlanmasına ise meclis tarafından 20 Haziran 1938 tarihinde karar verilmiştir.¹⁶

29 Ekim gününün Cumhuriyetin ilanı yıldönümü olması sebebiyle, bu günün Milli Bayram olarak kutlanması için Hariciye Vekâlet'ince düzenlenen ve hükümet tarafından 8 Şubat 1925'de meclise sevk edilen bir kanun teklifi hazırlanmıştır.¹⁷ Bu

⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, C. 10, Devre I, içtima 2, s. 69-70.

⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, C. 10, Devre I, içtima 2, s. 74.

⁹ Taş, a.g.m. s. 665.

¹⁰ Resmi Gazete, Kanun No.2739, Sayı. 3017, s. 5262.

¹¹ Resmi Gazete, Karar Sayısı.8/3456, Sayı. 17475, s. 62.

¹² TBMM Zabıt Ceridesi, C. 3, Devre II, İçtima Senesi I, s. 15-16.

¹³ Resmi Gazete, Kanun No.2739, Sayı. 3017, s. 5262.

¹⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, C. 24, Devre II, İçtima Senesi III, s. 7-8.

¹⁵ Dursun Ali Akbulut, "Samsun'un Gazi Günü Ya da 19 Mayıs Bayramı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XI, Sayı 33, (Kasım 1995), s. 779.

¹⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, C. 26, Devre V, İçtima Senesi III, s.217.

¹⁷ Kanun teklifinde, Başvekil ve Müdafaa-i Milliye Vekili Ali Fethi; Bahriye Vekili İhsan; Hariciye Vekili Şükrü Kaya; Maarif Vekili Saracoğlu Şükrü; Ziraat Vekili Hasan Fehmi; Adliye Vekili Mahmut Esat; Dâhiliye Vekili Cemil; Maliye Vekili Mustafa Abdülhalik; Nafia Vekili Feyzi; Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekili Cemil'in imzaları bulunmaktaydı. (TBMM Zabıt Ceridesi, C. 18, Devre II, İçtima Senesi II, s. 165).

teklif Layiha Encümeni tarafından incelenmiş ve bir mazbata hazırlanarak meclise sunulmuştur. Encümen tarafından hazırlanan mazbatada şu görüşlere yer verilmiştir. Her ülkenin kendi milletleri için belirledikleri bir günü milli bayram olarak kabul ettiklerini, o günde gerek ülke içinde gerekse yabancı ülkelerdeki elçiliklerde resmi merasimler yapıldığı belirtilmiştir. Buna örnek olarak Fransa'nın 14 Temmuz gününü, Amerikan'ında 24 Temmuz gününü kendine milli bayram olarak kutladıkları ifade edilmiştir. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti'nin de belli bir günü milletlerarası bir seviyede kutlamalara mazhar olacak şekilde milli bayram olarak kutlamasının gerektiği üzerinde durulmuştur. Encümenin bugünün, 29 Ekim olmasının ve bugün de hem içeride hem de dışarıda devlet ve hükümet adına milli merasim yapılarak kutlanmasının uygun olacağı sonucuna varmıştır.¹⁸ Bu gelişmelerden sonra 19 Nisan 1925'te kanun teklifi mecliste görüşülmeye başlanmıştır. Bu görüşmeler esnasında Başvekil Ali Fethi tarafından meclise sunulan bir yazıda *"Cumhuriyetin ilanına müsadif 29 Teşrin-i Evvel günününün Milli Bayram addi hakkında Hariciye Vekâleti Celilesince tanzim edilen ve İcra Vekilleri Heyeti'nin 8. 2. 1341 tarihli içtimasında ledettezekkür Meclis-i Ali'ye arzı takarrür eden layiha-i kanuniye ve esbab-ı mucibe mazbatası leffen takdim kılınmıştır. İktizasının ifa ve neticesinin imbasına müsaade buyrulmasını rica eylerim."*¹⁹ demiştir.

TBMM'de 4 maddelik kanunla ilgili olarak yapılan görüşmeler sonucunda 29 Ekim günü ikinci madde dışında hiç itiraz olmadan milli bayram olarak kabul edilmiştir.²⁰ Böylelikle "Milli Bayram Kanunu" olarak Meclisin onayına sunulan kanunun içeriği şu şekilde idi:

Madde 1- Türkiye dâhil ve haricinde devlet namına yapılacak milli bayram merasimi Cumhuriyet'in ilan edildiği 29 Teşrinievvel günü icra edilir.

Madde 2- İşbu milli merasiminin tarzı icrası ile sair bayramlarda icra olunacak merasimin tarzı İcra vekilleri Heyetince tayin olunur.

Madde 3- Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 4- Bu kanunun icrasına bakanlar kurulu memurdur.

İkinci madde oylamaya sunulduğunda Dersim milletvekili Feridun Fikri Bey (Düşünsel), bu madde ile Heyet-i Vekilinin nizamname yapma yetkisini aldığı ifade etmiş ve buna itiraz etmiştir. Bu maddede "İcra Vekilleri Heyetince değil, bir nizamname ile tayin olunmalıdır" önerisinde bulunmuştur. Bazı vekillerle ufak atışmalar olmuş fakat tartışma uzamamıştır. Feridun Fikri Bey, meclis başkanlığına ikinci maddenin değiştirilmesi ile ilgili teklifini sunmuş ancak yapılan oylamada bu

¹⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, C. 18, Devre II, İçtima Senesi II, s. 164-165.

¹⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, C. 18, Devre II, İçtima Senesi II, s. 164.

²⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, C. 18, Devre II İçtima Senesi II, , s. 165-167.

teklif kabul edilmemiştir. Kanun olduğu gibi kabul olmuştur. Nitekim buradaki tartışma konusu bayram olup olmaması değil, maddenin içeriği ile ilgili olmuştur.²¹

Cumhuriyet Bayramının içeriğinde bağımsızlık, egemenlik fikirleri yer almakta olup, Türk milletinin ve devletin kuruluş günü olarak tarihteki yerini almıştır. Ayrıca yeni kurulan Cumhuriyet rejiminin değerlerini ortaya koyma ve halka benimsetme yolunda önemli bir işlev görmeye başlamıştır.²²

Yozgat'ta yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

1925 Yılı Kutlamaları

1925 yılı kutlamaları için birkaç gün önceden hazırlık yapılmaya başlanmıştır. Şehir merkezi bayraklar ve süslerle donatılmıştır. Tören günü ise okul talebeleri Esnaf teşkilatları ve halk tören meydanına toplanmışlardır. Vali ve şehrin diğer memurlarının da katılımıyla resmi selamlaşma yapılmış öğrenciler tarafından şiirler okunmuş ve toplar atılmıştır. Daha sonra resmi tebriklerin kabulü için valilik makamına çıkmıştır. Gündüzü coşkuyla kutlanan Cumhuriyet bayramının gecesi de aynı canlılıkla geçmiştir. Fener ve radyum lambalarıyla şehir aydınlatılmış, trampetler, davul ve zurnaların çalınmasıyla ortamın coşkusu daha da artmıştır. Öğrenciler ve halk çarşayı dolaşarak "yaşasın cumhuriyet" nidalarıyla belediye ve halk fırkası önünden geçmişlerdir. Böylece bayram büyük bir coşku içerisinde kutlanmıştır.²³

1926 Yılı Kutlamaları

Bir önceki yıl gibi coşkulu bir şekilde kutlanmıştır. Şehir süslenmiş bayram sabahı toplar atılmıştır. Halk ve öğrenciler tören alanına toplanmışlar burada konuşmalar yapıp şiirler okunmuştur. Daha sonra valilikte resmi kabul gerçekleştirilmiştir. Dönemin valisi Asım Bey tarafından belediye, halk fırkası, Türk Ocağı ve okullara ziyarette bulunulmuştur. Bayramın gecesi de şehrin her tarafı fenerlerle aydınlatılmış ve fener alayı düzenlenmiştir. Halk geç saatlere kadar düzenlenen eğlencelere katılmıştır.²⁴

1927 Yılı Kutlamaları

Bayram kutlamaları valilikçe tertip edilen program dâhilinde icra edilmiştir. Gündüz hükümet konağı önünde tören yapılmış, törene askerler şehrin ileri gelen yöneticileri, öğrenciler ve esnaf kuruluşları katılmışlardır. Gecede belediye binasında 30 kişilik bir yemek verilmiştir. Ayrıca öğrenciler ve esnaf kuruluşları tarafından fener alayı düzenlenmiştir.²⁵

²¹ Bengül Salman Bolat, a.g.e. s. 67.

²² Yasemin Doğaner, "Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlamaları" *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, yıl:5, Sayı. 9, Şubat 2007, Genel Kurmay ATASE Başkanlığı, Ankara, 2007, s. 119-143.

²³ Özlem Muraz Özdemir, *Yozgat Vilayet Gazetesine Göre 1925-1928 Yılları Arasında Yozgat Vilayeti*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde 2010, s.11.

²⁴ *Yozgat Gazetesi*, sayı 261, s. 3, 3 Kasım 1926.

²⁵ Özdemir, a.g.t. s.13

Kutlamalar sırasında bir de kavga olayı yaşanmıştır. Cumhuriyet Bayramı gecesi esnaf cemiyetleri tarafından tertip edilen fener alayı şehri dolaşırken Halk Fırkası önünde Kasaplar Cemiyetiyle Sebzeçiler Cemiyeti arasında bir kavga olmuştur. Kavga sebepleri cemiyetlerin fener alayında önde bulunmayı istemeleriydi. Bu tartışma daha gündüzden başlamışsa da o sırada bu durum yatıştırılmıştı. Fakat gece bu mesele tekrar ortaya atılarak iş büyümüş ve Bahçeci Seyyid oğlu Süleyman başından bıçakla yaralanmıştır. Gece, Halk Fırkası önüne gelen Kasaplar Cemiyeti tertip edilen sıra dâhilinde yürürken, Sebzeçiler Cemiyeti öne geçmek istemiş, buna razı olmayan Kasaplar Cemiyeti sıralarını vermeyeceklerini ileri sürerek mani olmak istemişlerdir. Bu şekilde büyüyen kavgayı Terziler Cemiyeti başkanı Şevket Usta kapatmak istemişse de iş çığırından çıkarak cemiyetin bayrağındaki sırtıklar kırılmak suretiyle taraflar birbirlerine vurmaya başlamışlar ve bu sırada kasap Ethem bıçağını çekerek bahçıvan Süleyman'ı başından yaralamıştır.²⁶

1928 Yılı Kutlamaları

Yozgat'ta 1928 yılı kutlamaları şehir merkezi ve kazalarında büyük bir coşku ile kutlanmıştır. Şehrin her tarafı bayraklarla süslenmiş halk, okul talebeleri bayram sabahı kutlamaların yapılacağı alana toplanmıştır. Vali Ali Rıza Bey ve diğer memurların tören alanına gelmesiyle bayram saat 10'da başlamıştır. Orta mektep talebelerinden Mediha ve genç bir mektepli günün anlam ve belirten konuşmalar yapmışlardır. Daha sonra Cumhuriyet marşı söylenmiştir. Tören sonunda valilik binasında resmi tebrikler kabul edilmiştir. Vali, Defterdar Cemil Bey, Belediye reisi Bahri beylerle birlikte askeriye, Halk Fırkası, Türk Ocağı ve belediye ye iade-i ziyaretler yapılmıştır. Aynı günün akşamı vali tarafından Meclis-i Umumi salonunda 40 kişilik bir davet verilmiştir.²⁷

1930 Yılı Kutlamaları

Kutlamalar Yozgat'ta 29 Ekim 1930 günü saat 10'da başlamış hükümet meydanında büyük bir merasim icra edilmiştir. Valilikte resmi bir kabul yapılmıştır. Gecesi de her tarafta şenlikler yapılmış ve belediye binasında yüz kişilik bir ziyafet verilmiştir. Valilik, Halk Fırkası, Türk Ocağı ve belediyeden Cumhurbaşkanına, BMM Başkanlığına ve Başvekile tebrik telgrafları çekilmiştir.²⁸

1933 Yılı Kutlamaları

Cumhuriyetin onuncu yıldönümünün daha önceki yıllara oranla bütün ülke genelinde çok daha geniş katılımlı, coşkulu ve görkemli bir biçimde kutlanması için özel bir kanun çıkarılmıştır. Bunun başlıca nedeni Cumhuriyetin ilanından sonraki on

²⁶ *Yozgat Gazetesi*, Sayı 309, 2 Kasım 1927.

²⁷ Özdemir. a.g.t, s. 13; *Yozgat Gazetesi*, Sayı 360, 31 Ekim 1928.

²⁸ "Bugünkü Merasim, Tebrik Telgrafları" *Yozgat Gazetesi*, Sayı 460, s. 1

yıl içinde yapılan yenilikleri, inkılâpları ve girişilen hamleleri hem halka hem de dış dünyaya göstermek idi. Cumhuriyetin kısa bir süre içerisinde kat ettiği mesafenin ve başarıların duyurulması arzusu onuncu yıldönümü kutlamalarına ayrı bir anlam kazandırmıştır. ²⁹ TBMM'nin 11 Haziran 1933 tarihli birleşiminde acil olarak görüşüldükten sonra yasalaşan kanunla Cumhuriyetin onuncu yılının kutlanacağı bayram kutlamalarında, halkın ve hükümetin alacakları sorumluluklar belirlenerek, Cumhuriyetin onuncu yıldönümünün 3 gün süreyle kutlanması kararlaştırılmıştır. Kanuna göre bu üç günde resmi daireler tatil olacak hususi daireler ve müesseseler ve ticaret evleri hakkında hafta tatili kanunu uygulanacaktı. Kutlama işleri ile meşgul olmak üzere merkezde Başvekâlete bağlı olan bir yüksek komisyon ve vilayetlerde yine bu işle meşgul olacak komite ve heyetler teşkil edilecekti. Bu komisyon, komite ve heyetler, hükümet, hususi idareler ve belediye bütçelerinde kutlama masrafları olmak üzere ayrılan bütçeden hükümetçe tespit olunacak hükümler dairesinde sarfiyat yapacaklardı. Asker, polis, jandarma, öğrenciler ve izciler gibi Cumhuriyet bayramının onuncu yıl dönümü geçit resmine iştirak edeceklerin hükümetçe tayin olunmak üzere kara ve denizden seyahatleri hükümete ait nakliye vasıtaları ile parasız olacaktı. Bu bayram günlerinde bütün telgraf, mektup ve kart ücretleri yarıya indirilecekti. Cumhuriyetin ilk on yıl hatırası olarak bir madalya basıp isteyenlere satmaya ve gelir fazlasını yeniliklere hizmet edecek bir esere sermaye olarak ayırmaya Maarif Vekâleti mezun kılınmıştı. Ayrıca Kasım 1933 maaşı ile Ekim ayı ücretleri Ekim'in 28. günü ödenmesi kararlaştırılmıştı.³⁰

Yapılan tüm hazırlıklardan sonra Cumhuriyetin onuncu yıldönümü kutlamaları çok coşkulu ve anlamlı bir şekilde kutlanmıştır. Bu kutlamalarda cumhuriyetin getirdiği kazanımlar halka daha iyi anlatılmıştır. Daha sonraki yıllarda yapılan kutlamalara ise örnek oluşturmuştur.³¹ Yozgat ve çevresinde de Cumhuriyetin ilanının onuncu yıl kutlamaları yukarıda ifade edilen kanun çerçevesinde resmi yetkililerin ve halkın katılımı ile büyük bir coşku içerisinde kutlanmıştır.

1935 Yılı Kutlamaları

Cumhuriyet Bayramının 12. yıldönümü kutlamaları için Yozgat'ta çok detaylı bir program hazırlanmıştır. Bayram Kutlama programı ise aşağıda olduğu gibidir:³²

Birinci kısımda, bayramdan önce yapılacak hazırlıklara yer verilmiştir. Bayram Ekim'in 28. günü öğleden sonra başlayacak 30. günü akşamı bitecekti. Asker tarafından öğleden sonra atılacak yedi pare topla bayramın başladığı yurttaşlara bildirecekti. Bu top atışı 29 ve 30 Ekim sabahlarında da yapılacaktı. 29 Ekim sabahı saat 10'da atılan

²⁹ Cahide Sınmaz- Sönmez, "Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü Kutlamaları ve 26 Ekim 1933 Tarihli Genel Af Yasası", *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı.33-34, Mayıs- Kasım 2004, s. 90.

³⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, C. 16, İctima Senesi II, s. 200-202; *Resmi Gazete*, Kanun No.2305, Sayı.2437, s. 1.

³¹ Nezahat Demirhan, "Türkiye Cumhuriyeti'nin Onuncu Yıldönümü Kutlamaları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı. 37, C. XIII, s. 148.

³² BCA, 490.01/1149.32.2.

topla törenin başlamış olduğu halka duyurulacaktı. Bayram günü büyük küçük bütün halkın en iyi ve en yeni elbiselerini giymeleri ve madalyası olanların Cumhuriyet madalyalarıyla küçük ulusal bayraklarını takmaları istenmiştir. Bütün resmi daire ve evlerin bayraklarla, caddelerin taklarla süslenme işinin ayın yirmi yedinci günü akşamına veya yirmi sekizinci günün öğlesine kadar bitmiş olması gerekmektedir. 28 Ekim günü öğleden sonra bütün resmi daire kurumlarda resmi tatil başlayacak ve 30 Ekim akşamına kadar tatil devam edecekti. Dükkânların ise 29 Ekim günü kapalı olması gerekmektedir. Bu mecburiyetten hafta tatili kanunundan istifade edenler ayrı idi.

Programın ikinci kısmında, şehrin süslenmesine dair hususlar belirtilmiştir. Resmi daireler, kurumlar, evler, dükkânlar bayraklarla, çiçeklerle, lambalarla, caddeler taklarla, afişlerle süslenecek, vecizeler şehrin uygun ve kalabalık caddelerine konacaktı. Bu işleri yaptırmak için belediye başkanlığı ve güvenlik ekiplerine görevlendirilmişti. Resmi dairelerin süsleme işini ise özel kurul direktörü ve finans gelir direktörü yapacaklardı.

Süslenme işinde şu noktalar göz önünde bulundurulacaktı: Hükümet, parti, lise, Ziraat Bankası, valilik konağı, belediye, önüne taklar kurulacaktı. Atatürk'ün resimleri Halkevi salonunun balkonuna ve yol üzerine konacaktı. Onuncu Cumhuriyet bayramında satın alınıp belediye, emniyet genel müdürlüğü ve Halkevinde bulunan büyük küçük ampullerle takları valilik konağının, belediyenin, Cumhuriyet Halk Partisi'nin, Halkevi binasının kapı ve pencereleri önceden yapılmış tesisata göre lambalarla aydınlatılacaktı. Halkevinde, özel kurulda bulunan yazılı bez levhalar, hükümet konağının, Cumhuriyet Halk Partisi'nin, askeri binaların duvarlarına ve liseye giden caddenin münasip yerlerine asılacak, önceki yıldan kalmış ve Halkevinde bulunan devrim levhaları Cumhuriyet alanını çevreleyen bina duvarlarına, okulların, büyük caminin duvarları ile halkın görebileceği başka uygun yerlere yapıştırılacaktı.

Cumhuriyet anıtı olarak Cumhuriyet alanı için onuncu yıl dönümünde belediyece yaptırılmış olan yazılı taş, saat kulesine çivilenecekti. Atatürk'ün vecizelerinden gereği kadar Halkevinden alınarak Cumhuriyet alanına, Cumhuriyet Halk Partisi ve adliye binaları arasındaki cadde üzerine, büyük cami önündeki dört yol ağzına ve Valilik önünden geçen sokak üzerine asılacaktı. Bütün devlet daire ve kurumları çiçekler ve bayrak ile süslenecekti. Belediye tarafından bol çiçek getirilerek bayramdan iki gün önce resmi töreni hazırlayan komiteye verilmiş olacaktı. Dairelerin süslenmesinde komite, daire başkanları ile görüşerek var olan araçlardan ve hademelerden faydalanılacak resmi daire ve kurumların süslenmesine çok özenilecekti.

Programın üçüncü kısmı süslenme işinin kontrolüne dairdi. Buna göre bayram günü sabahı top atılmağa başlandığı sırada şehri süslemekle mükellef komite yeteri

kadar belediye zabıtası, bekçi ve polisler şehrin her mahallesi ile çarşı ve sokakları kontrol edeceklerdi. 28 Ekim günü saat 13.00'e kadar bayrakları takılmamış evler, dükkânlar ve kurumlar varsa levhalardan, elektrik tertibatından noksan kalmış olanlar bulunursa bunlar hemen tamamlanacaktı.

Programın dördüncü kısmı tören ve eğlencelere dairdi. Bayram günü saat dokuzda valilikte bir kabul töreni yapılacaktı. Kabul törenini finans gelir direktörü idare edecekti. Kabul resmi saat dokuzdan ona kadar sürecekti. Kabul resminde frak ve ceket, olmadığı takdirde siyah kostüm giyilecekti. Tören yerinde subaylar, görevliler, bütün kurumlar ve kuruluş heyetleri, nizamiye ve jandarma kıtaları, lise ve ilkokul öğrencileri, sporcular, esnaf kuruluşları en son saat 09.30'a kadar tören alanında olacaklardı. Tören saat 10.15'de valinin gelmesi ile başlayacaktı. Tören duruşunda yer alanları vali saat 10.15'de selamlayacak, Bando İstiklal Marşı'nı çalacak, okullar, askerler, jandarmalar ve bütün yurttaşlar bir ağızdan Onuncu yıl marşını söyleyeceklerdi. Ardından günün anlam ve önemini ifade eden konuşmalar yapılacaktı.

Geçit töreni bittikten sonra alay ve jandarmalar garnizonlarına gidecek okullar, görevliler ve halk şehitliğe giderek çelenk koyacaklardır. Bayram günü sabahı tören başlayınca kadar belediye ve Halk Partisi hükümet önlerinde bando ve davullarla halk eğlenceleri yapılacak, bunları belediye düzenleyip idare edecekti. 29 Ekim öğleden sonra Halkevi ile Cumhuriyet alanında Belediye'nin temin edeceği araçlarla halk eğlenecekti. Okullarda şenlikler Kültür Bakanlığından gelen talimata göre yapılacaktı.

29 Ekim akşamı ise bayram kutlamaları şu şekilde devam edecekti. O akşam her okul önü bir şenlik yeri olacaktı. Hükümet konağı, belediye ve Cumhuriyet Halk Partisi önlerinde davullarla halk eğlenecekti. Okul önlerinde yakılacak meşale ve halk eğlencelerini belediye tertip edecekti. Gece fener alaylarını da düzenleme işini merkez komutanı ile güvenlik görevlileri ve merkez kültür müfettişi organize edecekti. Fener alayına Jandarma Okulu ve nizamiye alayından gelen askerler ile bütün gençlik ve kurumların katılmasıyla büyük bir kalabalık halinde şehrin her yerinde meşaleler ile gezmeleri sağlanacaktı.

Gece, İsmet İnönü okulunda valilik adına bir balo verilecekti. Baloya gelenlerin resmi elbisesi olmadığı takdirde siyah kostüm giymeleri şarttı. Balo Tertip Heyeti alaydan bir subay, güvenlik görevlisi, Jandarma okulundan bir subay, ilkokullardan iki bayan ve iki bay öğretmen, tüccardan bir bay'dan oluşacaktı. Cumhuriyet bayramını kutlama komisyonunun hazırladığı bu program bütün merkez daire ve kurumlarına gönderilmişti.

Cumhuriyet Bayramınının 12. yıl dönümü kutlamaları ile ilgili olarak C.H.P Yozgat İl Yönetim Kurulu tarafından, C.H.P Genel Sekreterliğine 12 Kasım 1935'de gönderilen yazıda; Yozgat'ta Cumhuriyet bayramınının 12. Yıl dönümü kutlamalarınının gönderilen talimatlara uygun olarak yürütüldüğü, bayram süresince çeşitli meslek sahiplerininin serbest kürsüde halka yönelik konuşmalar yaptıkları ve halkevi salonunda

yerli çalgıcılar eşliğinde milli oyunlar oynandığı. Bayramın coşkulu ve sevinç içerisinde kutlandığı belirtilmiştir.³³

1936 Yılı Kutlamaları

Yozgat'ta Cumhuriyet bayramının on üçüncü yıldönümü kutlamaları düzenlenen program gereğince saat 9'dan 10'a kadar hükümet konağında bir resmi kabul töreni yapılması ardından spor alanında büyük bir geçit resminin yapılması kararlaştırılmıştı. Aynı günün akşamında ise Halkevinde bir balo verileceği duyurulmuştu. Bayramın ikinci günü Halkevi temsil şubesi öğleden sonra halka, akşama da sadece davetli olanlara bir temsil vermesi öngörülmüştü³⁴.

1937 Yıl Kutlamaları

Yozgat Valisi tarafından Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine 9 Kasım 1937'de yazılan yazıda; 14. Yıl Kutlamalarının aşağıda belirtildiği şekilde kutlandığı belirtilmiştir.³⁵

Cumhuriyet bayramınının 14. yıl dönümü Yozgat ili ve ilçeleriyle ve bütün köylerde gece ve gündüz bütün halkı ilgilendirecek ve diğer bayramlara kıyas edilmeyecek bir coşkunlukla kutlanmıştır. Bayram, cumhuriyetin iyiliklerini halk tabakasına duyuracak ve anlatacak surette sesli, hareketli ve manalı bir surette yapılmış, şenliklere bütün halkın iştiraki ve ilgilenmesi için tedbirler alınmış bizzat Vali ve parti başkanı bütün muhtarları merkeze celp ederek direktifler vermiştir.

İl- ilçe ve köylerde kutlama işinin düzenlenmesi için kutlama örneğinde olduğu gibi komisyonlar oluşturulmuştur. Kutlama komisyonu kendi işlerini ve kendisine bağlı olarak teşkil edilen tabi komisyonların çalışmalarını takip ederek düzen vermiştir. Komisyon bayram dolayısıyla nasıl tören yapılacağına şehir ve kasaba içinde bayramın hangi yerlerde ve ne gibi gösteri ve şenliklerle kutlanacağına dair hazırladığı programı gazete ve sair vasıtalarla duyurmuştur. Bayram dolayısıyla şehir ve kasabalar süslenerek bayram bitince hemen kaldırılmıştır. Caddelere ve meydanlara asılacak vecizeler kutlama komisyonu tarafından tespit olunmuştur.

Herkes bayram günleri en iyi ve temiz kıyafetlerini giymiş partililerin çoğu yakalarına küçük parti bayraklarını takmışlar. Hayır Cemiyetlerinin verdiği elbise ve eşya bayram günü fakirlere dağıtılmıştır. Bu suretle giydirilen kimsesiz çocuk miktarı 149 dur. Merkezde belediyenin yaptırmış olduğu elektrik tesisatının resmi açılışı yapılmış, şehir elektrik mumlarına boğulmuştur. Merkeze bağlı Osmanpaşa nahiyesinde ve Boğazlıyan kazasına bağlı Çayır şeyhi nahiyesinde Atatürk anıtlarının

³³ BCA, 490.01/1149.32.2.11.

³⁴ "Bayram Töreni", **Yozgat Gazetesi**, Sayı. 768. s. 1.

³⁵ BCA, 490.01/1149.32.2.14.

dikilme merasimi yapılmıştır. Kadışehri, Hisarbey, Ozan, Kaput, Yeni yapan ve Lök köylerinde yedilik mektebin inşaatı ikmalî dolayısıyla açılış töreni gerçekleştirilmiştir.

Törenin düzenini ve halkın rahatını temin için törene iştirak edeceklerin duruş yerleri işaret yazı ve flamalarla belirlenmiştir. Bayram günlerinde ve gecelerinde bütün resmi daireler belediye ve hususi idare, Cumhuriyet Halk Partisi Ocakları, halkevi, resmi okullar, müessese, ticarethaneler, ev, dükkânlar, caddeler süslenmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi ve Halkevi salonları ve binası küçük bayrak ve yazılarla donatılmıştır. Cumhuriyetin 14. Yılı olduğunu belirtmek için 14 rakamı büyük olarak ışıklı ışsız en çok görünen yerlere konulmuştur.

Vali ve en rütbeli askeri komutana ve bunların yanında yüksek memurlara malul gazilere ve şehit analarına protokolde yerler ayrılmıştır. Çocukları ilgilendiren eğlence yerleri hazırlanmış Cumhuriyeti hatırlatıcı gösteriler tertip edilmiştir. Törene iştirak ettirmek üzere köylerden atlı ve yaya kadın ve erkekler çağrılmıştır. Bütün okullar, milli cemiyetler ve halk yığınları törendeki görevlerini verilen talimatlara göre göre yapmışlardır.

Bayramda Cumhuriyetin feyizlerini anlatacak, yayacak programlar, radyodan da takip edilmiştir. Hükümet konağında devlet namına tören yapıldıktan sonra vali yanında mahallin en büyük askeri komutanı olduğu halde Cumhuriyet meydanına gelerek hazırlanmış krokiye göre yerini almıştır. Vali bütün grupların ve halk kütlelerinin önünden geçerek ve her grubun karşısında durarak Cumhuriyet ve inkılâp sevgisini besleyecek sözlerle herkesin bayramını kutlamıştır. Bu temaslardan sonra bando İstiklal marşını çalmış ve çok yayılmış olan 10. Yıl marşı söylenmiştir.

Tören bittikten sonra programa göre eğlenceler ve toplantılar yapılarak okullar, halkevi, belediye ve cemiyetler tarafından konferanslar tertip edilmiştir. Atatürk'ün büyük söylevlerinden alınan parçalar okunmuş ve Belediye sinemasın da halkevi tarafından tertip edilen müsamereler verilmiştir. Binlerce vatandaşın iştirak ettiği bu müsamerede büyük önderin ve yurdun kurtuluş ve yükseliş hareketlerini Ulusal Devrimi anlatan ve Cumhuriyeti, inkılâbı izah eden vatandaşlara düşen ödevleri öğreten söylevler verilmiştir. Halk kürsüleri her tarafta kurulmuş, gündüz ve gece cadde ve meydanlarda halk mızıkalar eşliğinde gezmiştir. 30. günü akşamı vilayet tarafından bir balo tertip edilmiştir.

Cumhuriyet bayramı kutlama komisyonu köylerde ne şekilde kutlama yapılması gerektiğini düzenleyerek ilgililere bildirmiştir. Köylerin Cumhuriyet meydanları bayramdan önce düzeltilmiş ve hazırlanmıştır. Bayramın birinci günü köyde bulunan halk meydanlarda toplanarak meydan da direğe bir bayrak çekmek suretiyle tören yapılmış ve birbirlerinin bayramlarını kutlamışlardır. Köyleri milli törene alıştırmak için nahiye müdürleri ve belediye üyeleri bayram gününde köyleri ziyaret ve bu bakımdan teftişte bulunmuşlardır.

Cumhuriyet Bayramının yüksekliğini ve özelliğini korumak için herhangi bir cemiyet rozet dağıtmamış ve para toplanmamıştır. Bayram kanuna göre birinci teşrinin

28. Günü öğleden sonra başlayıp 30. günü akşamı bitmiştir. İlde çıkan gazete bayram günü her zamankinden büyük, resimli ve baştanbaşa Cumhuriyetin mana ve mahiyetini anlatan makalelerle çıkarılmıştır. Diğer senelere nispetle çok canlı ve neşeli geçen bayram memlekette en ufak bir hadise olmadan kutlanmıştır.

1938 Yılı Kutlamaları

Yozgat CHP İl Yönetim Kurulu Başkanlığı'ndan CHP Genel Sekreterliğine 22 Mart 1938 tarihinde gönderilen yazıda Türk milletinin en büyük ulusal günü olan Cumhuriyet Bayramı yıldönümünün kutlanması için şimdiden tedbir alınarak muhitin şartlarına ve icaplarına göre program hazırlanmakta ve icap eden tedbirin alınmakta olduğu ve kutlamalar için (1600) lira tahsisat ayrıldığı, belediye bütçesinin hazırlandığında münasip miktar tahsisatın belediye bütçesine de konulacağı ifade edilmiştir.³⁶ Vali ve CHP Yönetim Kurulu Başkanı tarafından 15 Eylül 1938'de CHP Genel Sekreterliğine bayram kutlamaları ile ilgili olarak 10 Eylül 1938 tarih ve 8- 218 sayılı yazılarına verilen cevapta; Cumhuriyetin 15'inci yıldönümü kutlamaları için verilen talimata göre il ve ilçelerde komitelerin kurulduğunu ve hazırlıklara başlandığı ifade edilmiştir.³⁷

Yozgat Valiliği Kutlama Komitesi Başkanlığı'nın 17 Ekim 1938'de CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği yazıda ise, Cumhuriyet Bayramının 15. Yıl kutlamaları için Yozgat Vilayetince merkez ve ilçelere ayrılan tahsisat miktarları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.³⁸

Yozgat Vilayeti 15'inci yıl Tahsisat Cetveli

	Hususi İdare	Belediye	Toplam
Merkez	1000	200	1200
Akdağmadeni	200	200	400
Boğazlıyan	200	200	400
Çandır		90	90
Çayır şeyhi		150	150
Yeşilova- Sorgun	200	200	400
Toplam	1600	1040	2640

Kutlamalar ile ilgili yayınlanan program ise aşağıda olduğu gibidir:

Kutlama programında bütün halkın katılımının sağlanarak renkli ve coşkulu geçmesi için her vatandaşın evine, dükkânına bayrak ve fener asması ve yeni elbiselerini giymeleri istenmiştir. Bayram 28 Ekim 1938 günü öğleden sonra başlayacak ve 30. günü gece yarısı bitecekti. Bayramın başladığı atılan toplanlarla ilan edilecekti. 28.

³⁶ BCA, 490.01/1149.32.2.13.

³⁷ BCA, 490.01/1149.32.2.11.

³⁸ BCA, 490.01/1149.32.2.9.

Günü bütün süslemeler yapılacak ve bunlar oluşturulan komisyon tarafından kontrol edilecekti. İnkılâbın heyecanını tazelemek ve artırmak için civar köylerden gelecek atlıların ve köylülerin misafir edileceği belirtilmiştir. Üç gün müddetince halkevi önüne konmuş olan kürsüde isteyen vatandaşlar adını ve söylevini parti ve komisyonda görevli memurlara kaydettirdikten sonra halka günün anlam ve önemini ifade eden söylevler verilecek, rejimin ve yeniliklerin halka kazandırdıkları anlatılacaktır.

29. günü sabahleyin saat 9'da tören başlayacak ve o saatte hükümet konağında Cumhuriyet adına Vali tebrikleri kabul edecekti. Resmi kabule Münib Yazan görevlendirilmişti. Resmi kabul devam ederken daha önce Cumhuriyet meydanında belirlenen yerlerde asker, öğrenci ve öğretmenler ile halk yerlerini alacaklardı. Bu düzenden Emniyet amirliği sorumlu tutulmuştur. Tebrikler bitikten sonra vali yanında en büyük askeri kumandan olduğu halde halkın arasından geçerek Cumhuriyet ve inkılap sevgisini besleyecek kısa sözlerle herkesin bayramını tebrik ederek tribünde kendisine ayrılan yere oturacaktı.

Valinin yerine geçmesiyle bando İstiklal Marşını çalacaktı. Bu arada parti ve şehir adına kısa sözler söylendikten sonra öğrenciler tarafından iki şiir okunacaktı. Konuşmalar bittikten sonra geçit resmi yapılacaktı. Geçit resmi şu sıraya göre yapılacaktı. Ordu, İstiklal ve İnkılâp Gazileri, Jandarma ve Polis, Okullar, Sporcular ve Ulusal Kuruluşlar.

30. günü gece yarısı bayramın bittiğini belediye topla ilan edecekti Bayrama özel olarak vilayet gazetesi renkli ve bugünün anlam ve önemini beyan edecek şekilde çıkartılacaktı.³⁹

Bütün hazırlıklardan sonra Cumhuriyet Bayramının 15. Yıldönümü Yozgat'ta da coşkuyla kutlanmıştır.

1939 Yılı Kutlamaları

CHP Genel Sekreterliğine Yozgat Vilayet İdare Heyeti reisi Nazım Kafaoğlu 31 Ekim 1939'da Cumhuriyet Bayramının 16'ncı yıldönümü kutlamaları için gönderdiği yazıda; Cumhuriyet Bayramının kutlanmasında hassas davranıldığı geniş bir surette kutlanıldığı ve üç gün devam eden kutlamalarda halk kürsülerinin kurulduğu, Cumhuriyet'in ülkeye katkılarının anlatılmaya çalışıldığını ifade etmiştir. Ayrıca bayramın birinci günü Sorgun Kazası ve Hamam Nahiyesindeki CHP binalarının resmi açılışı ile vilayet dâhilindeki modern mezbahanın ve Boğazlıyan kazasındaki iki buğday ambarı ve 15 köyde ilkokul ve iki selektör binasının açılış merasimlerinin yapılmış olduğunu ve bu resmi açılışlarda Cumhuriyetin feyizlerinin anlatıldığını belirtmiştir.⁴⁰

³⁹"Cumhuriyet Bayramı Kutlulama Programı", *Yozgat Gazetesi*, Sayı 869, 29 Birinci teşrin 1938, s. 7.

⁴⁰ *BCA*, 490.01/1149.32.2.5.

1940 Yılı Kutlamaları

Cumhuriyetin 17. Yıl kutlamaları Yozgat'ta büyük bir coşku ile kutlanmıştır. Şehirdeki bütün resmi daireler mağazalar, dükkânlar ve evler bayraklar ile süslenmiştir. Bayram sabahı saat 9.30 da Vilayet makamında resmi kabul yapılmıştır. Daha sonra spor alanında kutlama programına geçilmiştir. Vali Saip Okay, Alay Komutanı ve parti reisi, sahada yer alan kıtaların, okulların ve diğer teşekküllerin bayramlarını tebrik etmişlerdir.⁴¹

1943 Yılı Kutlamaları

Yozgat'ta Cumhuriyet Bayramınının 20. Yıl kutlamalarının görkemli bir şekilde kutlanması için ciddi hazırlıklar yapılmış ve bir kutlama komitesi oluşturulmuştur. Kutlama komitesi başkanlığını Vali Saip Okay yapmıştır. Bu komitenin hazırlamış olduğu oldukça kapsamlı ve detaylı kutlama törenlerinin ne şekilde yapılacağı hususundaki program bütün merkez daire ve kurumlarına gönderilmiştir.

Bu Programının birinci kısmında bayramdan önce yapılacak hazırlıklara yer verilmiştir. Buna göre;⁴² Bayram 28 İlkteşrini günü öğleden sonra başlayıp 30. günü akşamı sona erecektir. Belediye; 28. günü öğleden sonra fabrika ve yangın düdükları ile bayramın başladığını ilan edecektir. Tören ise 29. günü saat 10'da başlayacak ve başlangıcı yine düdükle ilan edilecektir. Bayram günü büyük, küçük bütün yurttaşların en iyi ve en yeni elbiselerini giymeleri ve var olanların Cumhuriyet madalyalarıyla küçük Ulusal bayraklarını takmaları istenmiştir.

Bütün resmi dairelerde dükkânların bayraklarla, caddelerin taklarla süslenme işi ayın 26. günü başlayıp 28. günü öğleye kadar bitmiş olacaktır. Ulusal bayramın başladığı 28 Birinciteşrin öğleden sonra resmi, hususi bütün daire ve kurumlar 30 akşamına kadar kapanacaktır. Yalnız dükkânların 29. günü kapalı kalması mecburidir. Bu mecburiyetten hafta tatili kanunundan istifade edenler hariçtir.

Programın ikinci kısmında şehrin süslenmesi için yapılması gerekenler belirtilmiştir.

Resmi daireler, kurumlar, evler, dükkânlar bayraklarla yeşilliklerle, ampuller ile caddeler ise taklarla, afişlerle süslenecek, vecizeler şehrin uygun ve kalabalık caddelerine konacaktır. Bu işleri yaptırmak için; Emniyetten bir komiser, Belediyeden bir memur, Cumhuriyet başöğretmeni Fahri Orgun, İsmet Paşa mektebi başöğretmeni Mehmet Ali Oral ile Müfide Kaya, Nuri Aral'dan oluşan bir süsleme komitesi teşkil edilmiştir.

⁴¹ "Dünkü Bayramımız", *Yozgat Gazetesi*, Sayı 969, s. 2.

⁴²BCA, 490.01/1149.32.2.

Süsleme işinde şu noktalar göz önünde bulundurulacaktır. Hükümet, Parti, Ziraat Bankası, valilik ve lise önlerine Belediye de ve bu müesseselerde bulunan taklar kurulacaktır. Belediyede, Halkevinde bulunan büyüklü küçüklü ampullerle taklar, hükümet konağının, Valilik, belediyenin ve Cumhuriyet Halk Partisinin kapı ve pencereleri ampullerle ışıklandırılacaktır. Hükümet konağının, Cumhuriyet Halk Partisinin ve askeri binaların cephelerine ve umumi caddelerin uygun yerlerine yeniden ihsar edilecek vecizeler asılacaktır. Bütün devlet daire ve kurumları yeşilliklerle bol bayrak ve kordelalarla süslenecektir. Belediye tarafından bol yeşillik getirilerek bayramdan iki gün önce bu işle görevli komiteye verilmiş olacaktır. Dairelerin süslenmesinde komite, daire reisleriyle görüşerek var olan vasıtalarından ve hademelerden istifade edecek, resmi daire ve kurumların süslenmesine çok özenilecektir. Bütün bu işler yukarıda isimleri yazılı komite azaları tarafından yaptırılacaktır.

Programın üçüncü kısmında süsleme işinin kontrolü ile ilgili ayrıntılara yer verilmiştir. Buna göre; Bayram günü sabahı düdüğ çalmağa başladığı sırada süsleme komitesi yeteri kadar belediye zabıtası ve bekçiler ile bunlar da yetmezse polisleri şehrin mahalle ve sokaklarıyla çarşılara göndererek kontrol edecek ve ettirecektir. Komite bayramın birinci günü sabahı düdüğ çalıncaya kadar bütün süsleme işlerini kontrol edecek eksiklerin saat 16'ya kadar bitirilmesini temin edecektir.

Resmi teşekküller; bu bayrama mahsus olarak bütçelerine koydukları tahsisatlarını ve kullanılacak malzemelerini kutlama heyeti emrine vereceklerdir. Kutlama heyetinin mutemedi Parti idare heyeti azasından Mustafa Atamar, levazım mutemedi Halkevi Kâtibi Cemal Kayadır.

Programın dördüncü kısmında yapılacak resmi törenler, geçit ve konuşmaların ne şekilde yapılacağı ifade edilmiştir.

Bayram günü saat 9.30'da vilayet makamında kabul resmi yapılacaktır. Kabul resminde teşrifat işini Özel İdare Gelir Müdürü Münip Yazan ile Tahrirat Kalemi Birinci Kâtibi Aziz Denli yapacaktır. Kabul resmi saat 9.30'dan 10'a kadar sürecektir ve şu sıraya göre yapılacaktır.

Vilayette bulunan mebuslar, Askeri komutan ve maiyeti ve Jandarma heyeti, Vilayette bulunan Vekâletler müfettişleri, Adliye Erkânı, Tapu Müdürü, Dâhiliye memurları, Mektupçu, Emniyet Müdürü, Hususi Muhasebe Müdürü, Nüfus Müdürü, Maiyet Memuru, Maliye memurları, Defterdar, Muhasebe ve Varidat Müdürleri, Maarif müdürü, lise Müdür ve muallimleri, ilk tedrisat Müfettişleri ve merkez Başöğretmenleri, Nafia Müdürü ve Mühendisler, Posta-Telgraf Müdürü, Sıhhat Müdürü, Doktorlar, İskân Müdürü, Ziraat ve Veteriner Müdürleri ve Orman Bölge Şefi, İnhisarlar Müdürü, Müftü ve Vakıflar Memuru, Umumi Meclis Azaları, Belediye Reisi ve Belediye Meclis azaları, CHP İdare Heyeti, Halkevi İdare Heyeti, Ticaret Odası Heyeti, Ziraat odası Heyeti, Ziraat Bankası Müdürü, Kızılay Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk hava Kurumu, Yozgat Gençler Kulübü İdare Heyeti ve Halktan arzu edenler.

Kabul resminde Frak, jaket atay olmadığı takdirde siyah ve koyu renk kostüm giyilecektir. Kabul resmi bitinceye kadar merasim yerinde duruşun düzenlenmesine, şehir içi ve dışında güvenliğin teminine Emniyet Müdürü, Merkez Bölük Komutanı memur kılınmıştır. Tören yerinde, subaylar, memurlar bütün kurum ve teşekküller, ordu ve jandarma kıtaları, lise ve ilkokul talebesi, sporcular, esnaf cemiyetleri ve halk saat 10'a kadar tamamen yerlerini almış olacaktıdır.

Tören saat 10.15'de valinin gelmesi ile aşağıda gösterildiği gibi başlayacaktı. Tören Cumhuriyet meydanında yapılacaktır. Saat 10.15 te Vali, mevki komutanı ve CHP reisi ile birlikte törende yer alanların önlerinden geçerek ve hazır olanları kutlayacaklardı. Buna müteakip bandonun İstiklal Marşını çalmasıyla törene başlanacaktı.

Törende konuşma yapacakların listesi ise şu şekilde belirlenmişti. 1-Belediye Başkanı 2-Halk Partisi ve Halkevi Başkanı 3-Mektepler adına onar dakikayı geçmemek üzere birer söylev verilecek ve ilkokullardan biri kız diğeri erkek olmak üzere iki talebe tarafından konuya uygun birer şiir okunacaktır.

Geçit Resmi Sırası ise şöyle belirlenmişti. 1. Orduya mensup kıtalar 2. İhtiyat Subayları, malul Gaziler 3. Üniformalı yedek subaylar 4. Polis ve jandarma kıtaları 5. Okullar 6.Sporcular 7. Kurumlar ve halk (bu sıraya girenler ellerinde bayrakları, levha ve tablolarıyla geçeceklerdir.) Esnaf cemiyetlerinin ve halkın geçit resmine katılımını ise Parti idare heyeti takip ve temin edecekti.

Programın beşinci kısmında tertiplenecek eğlencelere yer verilmiştir. Buna göre;

Törenden sonra halkevi önünde ve Cumhuriyet alanında tali komitenin temin edeceği çalgı, davul gibi vasıtalarla halk eğlenceleri (okullarda Maarif Vekilliği'nden verilecek talimata göre eğlenceler) tertip olunacaktır. Töreni takip eden gece münasip geniş yerler birer şenlik yeri olacaktır. Bu eğlencelerin tertibinde süsleme işine Belediye ve Halk Partisi teşkilatı yardım edeceklerdir. Gece fener alayı yapılacaktır. Bu alaya alaydan, jandarma taburundan, okullar, spor teşekküllerinden ve halktan büyük ve muntazam bir kalabalık iştirak ettirilerek şehrin münasip yerleri dolaşılacaktır. Bu alayın tertip ve icrasına merkez jandarma bölük komutanı, Emniyet müdürü memurdurlar. Belediye ve Parti teşekkülleri de yardım edeceklerdi. Halkevi salonunda hususi davetiye ile bir eğlence tertip edilecektir. Bu eğlencenin bilhassa yerli saz ve oyunlarla tertibine ihtimam gösterilecekti. Halkevi Reis Vekili Kenan Akyüz, İcra memuru Esat Palancıoğlu, İskân müdürü Cenap Nuri Danışman, Hususi Muhasebeden Hikmet Kılıçaslan, ilk öğretmenlerden Müçteba Susuz, Ruşen Kozan, Kamile Tüzün bu programın idaresine görevlendirilmişlerdir.

CHP Vilayet İdare Heyeti Reisi Fazlı Bilecen'in 8 Kasım 1943 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine Cumhuriyet Bayramınının 20'inci yıl dönümü için yazdığı yazıda;

Yozgat'ta Cumhuriyet Bayramının 20'inci yıl dönümünün, kutlama talimatnamesinin 31'inci maddesine göre bayramın şerefine mütenasip bir şekilde kutlandığını belirtmiştir.⁴³

Sonuç

Cumhuriyetin 29 Ekim 1923'de ilan edilmesi ile birlikte 1925 yılından itibaren her yıl 29 Ekim tarihinde tüm ülke genelinde Cumhuriyet Bayramı kutlamaları büyük bir coşku içerisinde resmi olarak kutlanmaya başlamıştır. Bu ilk yıllarda ki törenler tam bir bayram havası içerisinde ve detaylıca hazırlanmış programlar dâhilinde kutlanmıştır. Yozgat Vilayetinde de diğer illerde de olduğu gibi, Cumhuriyet Bayramı törenleri büyük bir coşku ve sevinç ile halkın, öğrencilerin, askerlerin, sivil toplum örgütlerinin, esnaf kuruluşlarının ve kamu görevlilerinin aktif katılımıyla kutlanır hale gelmiştir. Tespit edilebilen ilk Cumhuriyet Bayramı kutlama törenlerine ait bilgiler 1925 yılına ait olan bilgilerdir. Özellikle 1928'den itibaren içerik olarak her yıl birbirine çok benzeyen kutlama programlarının uygulandığı tespit edilmiştir. Bu yıllarda yapılan törenlerde Cumhuriyet rejiminin halka benimsetilmesine öncelik verilmiştir. Yine bu törenlerde vali ve belediye başkanlarının yaptıkları konuşmaların dışında öğrenciler tarafından şiirler okunmuş halkın yapılan törenlere katılımını sağlamak için eğlenceler, fener alayları, müsamere gösterileri ve spor müsabakaları tertip edildiği görülmüştür.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, 490.01/1149.32.2.

BCA, 490.01/1149.32.2.2.

BCA, 490.01/1149.32.2.5.

BCA, 490.01/1149.32.2.9.

BCA, 490.01/1149.32.2.11.

BCA, 490.01/1149.32.2.13.

BCA, 490.01/1149.32.2.14.

Resmi Yayınlar

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, C. 5, Devre 1.

TBMM Zabıt Ceridesi, C. 3, Devre 2, İçtima 1.

TBMM Zabıt Ceridesi, C. 16, Devre 4, İçtima 2.

TBMM Zabıt Ceridesi, C. 10, Devre 1, içtima 2.

TBMM Zabıt Ceridesi, C. 18, Devre 2, İçtima 2.

TBMM Zabıt Ceridesi, C. 24, Devre 2 İçtima 3.

TBMM Zabıt Ceridesi, C. 26, Devre 5, İçtima 3.

⁴³ BCA, 490.01/1149.32.2.2.

Gazeteler

Resmi Gazete, Sayı. 3017, 2437,17475,

Yozgat Gazetesi, Sayı. 261,309,360,460,768,869,969,

Araştırma-İnceleme Eserler

AKBULUT, Dursun Ali, "Samsun'un Gazi Günü Ya da 19 Mayıs Bayramı", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XI, Sayı 33, (Kasım 1995),s. 771-779.

BOLAT, Bengül Salman, **Milli Bayram Olgusu Ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)**, Ankara 2012.

ÇOLAK, Filiz, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e 10 Temmuz Hürriyet Bayramı**, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 2013.

DEMİRHAN, Nezahat, "Türkiye Cumhuriyeti'nin Onuncu Yıldönümü Kutlamaları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı. 37, C. XIII (Mart 1997), s. 141-150.

DOĞANER, Yasemin, "Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlamaları" **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, yıl:5, Sayı. 9, Şubat 2007, Genel Kurmay ATASE Başkanlığı, Ankara, 2007, s. 119-143.

KOCA, Salim, "Eski Türklerde Bayram ve Festivaller", **Türkler**, C. 3, Ankara 2002, s. 51-57.

Taş, N. Fahri, "Türk Meclislerinin Kabul Ettiği Bayramlar", **Türkler**, C. 16, Ankara 2002.

SÖNMEZ, Cahide Sınmaz- "Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü Kutlamaları ve 26 Ekim 1933 Tarihli Genel Af Yasası", **Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı.33-34, Mayıs-Kasım 2004, s. 89-101.

ŞAHİNGÖZ, Mehmet, "Osmanlı'dan Milli Mücadeleye İstiklal-i Osmani Günü Kutlamaları", **Osmanlı**, C. 1. Ankara 1999, s. 194-201.

ÖZDEMİR, Özlem Muraz, **Yozgat Vilayet Gazetesine Göre 1925-1928 Yılları Arasında Yozgat Vilayeti**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde 2010.